

Győr: László

Gémeskút

Ember egy Tornyai-képen

Ostornyélen vizet húz fel gémeskútból. A kútágas megnyikordul, olyan száraz. Vizet húz egy nema ember.

Szikár, inas, csontos, éppen olyan, mint a kútgém, és az aszott káva, mint a mellkas. Kút nyikordul, ő pedig peng,

mint a kasza, ha az ujjbegy megpöccinti, így a válasz. Jobb, kéz, bal kéz. Egyre lejjebb

váltódik az ostornyélen, a vödör meg egyre följebb száll az égbe a kútgémen.

Simai Mihály

A szőlősgazda nem szól

az utolsó szőlőszemek anyám azok az utolsó szőlőszemek sohasem fogynak el — csak a kórházi ágy süllyed csak a vérfoltos lepedő —

s mi — fönn egy fellegen ülünk egy fellegen s szőlőfűrt az idő s szőlőszem a szemed szőlőszem a szemem

— s a Szőlősgazda nem szól csak néz néz csöndesen

Vári Attila

Várákoszás

Csöndben ülök, mint a dombok mint a dombon fönt a fák mint a fákon fönt a lombok mint a lomb ha sárga már

Élek mint tövis a fákon törvények tartanak féken jól tudom hogy minden álom addig tart míg át nem élem

de azért csak jönne már és mert tudom mennyit ér minden percért tiszta kár

lent a völgyben egy kolomp mint az órainga jár kolompolja hogy boldond-idegből font ez a nyár

De azért csak jönne már

Törő István

Este

Egyetlen pára a vidék, kotlós alatt a kicsibék,

óriás sátor az éi, bizony már a földig ér.

alatta még madár neszez, s tornyosulnak a fellegek,

házak fölött szél lohol, zörög a pléh Krisztus-szobor,

patak vize halkán súgja, terietek mind nyugovóra!

Katona Judit

Dicséret

Mint a fűszál, annyian vannak, mint a csillag, annyian vannak: a szívük télen is virágozik, Cipekednek szakadásig, ölelnek apró gyereket s futnak velük az utakon. Átlépnek mélység gödrein s a halál pallóján suhannak. Mindig élettől viselősek, mindig haláltól viselősek, ki tudhatja, mitől erősek? Lám egyszerre csak kettétörnek s a konyha kővén elzuhanna hiába költögeti őket csenevésztestű árvaság. Elfehérednek, mint a rózsza, végül maguk is rózsák lesznek: könnyek, göröngyök, dőltek keresztek, sötétben elmondott imák.

Gólya, gólya, gilice, mitől véres a lábad?

— avagy elméikedés köztéri szobrászatunkról

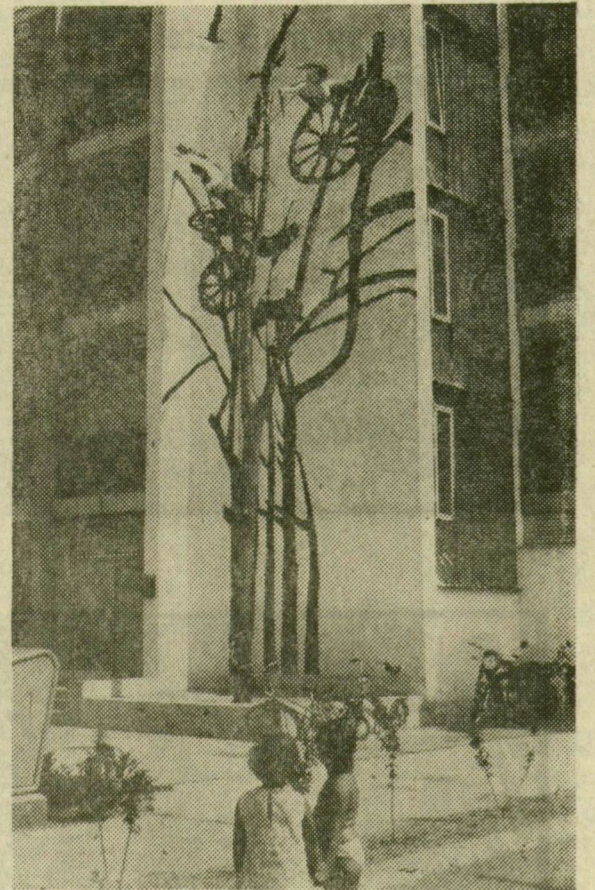
Mert úgy tűnik, valóságosan és jelképesen is *sebes annak a gólyának a lába*, amelyik Mórahalmon „szállt le” néhány héttel ezelőtt a Lenin utcai új házak egyik beszögélésében. Új köztéri mű született! — ujjonghatnánk, ha valóban mű született volna. Csakhogy Sváby Lajos festőművész mórahalmi alkotása nélküli mindazt, ami a művészet szférájába emelné ezt a félresikerült munkát. Miről is van szó tulajdonképpen? A községek, falvak teljesen természetes igénye, hogy gyarapodó lakóneveldeik esztétikai arculatának formálására valamiféle műalkotást rendeljenek. Néha bármi áron! S ebből a közösség igényből most egy igencsak tanulságos — sikertelenségében megszülemlendő — munka született.

Miként készül az ilyen és ehhez hasonló köztéri mű? Ime, a recept: vágass ki egy több ágú, érdekes, raizolatú fát, hántsd le a kérgét, állítsd a kijelölt helyre, vashengerbe. Szerelj lecsupaszított ágaik közé kocsikereket, hegessz vaslemezekből gólyákat, fessd be zománccfestékkel, a környező falakra pedig sgraffitó eljárással fessd föl a lehetséges árnyékokat! Kész a mű, mely utal a tájra, megfelelően popos, modern, s aki nem érti, annak nyilván fogalma sincs a művészet legfrissebb irányzatairól. Az ilyen recept szerint születő mű véleményem szerint csakis hiteltelen lehet. Olvasom az alkotó szavait egy régebbi interjúban, hogy e helyre „szobrot, plasztikát rakni banalitás”. Persze, attól függ, milyen szobrot, milyen színvonalú plasztikát?! Mert rossz szobrot valóban vétek, de igényes plasztikát érdemes bármilyen köztérre elhelyezni. A gólya lába nemcsak azért vértzik, mert a festés túlságosan pirosra sikerült, hanem azért is — s mindenekelőtt azért — mert a művészet demokratizálásának sebeit fedi fel.

A köztéri szobrászat dilemmái nem újkeletiek. Az elmúlt száz esztendőben a városok, községek építészeti rendjének kialakulásával hullámszerűen lepték el a tereket, utcákat a köztéri művek. A múlt század végén a Kossuth-kultusz potyogtatta tele hazánkat „apánk” jól-rosszul sikerült szobraival; az első világháborút követően egyenszobrok alá vették a hősi halált haltak névsorát; s az ötvenes években is megtette a magáét a szocreál hősi korszaka, amikor sablonparasztok, egyenkohászok, panelbányászok, valamint korsós és kenyérszélő lányok hada lepték el városainkat, községeinket. Jogos hát a mostani igény is; ez a kor, a 70-es — 80-as évek mai képzőművészete is tegye le szobrászi névjegyet. Ráadásul tisztázottabb körülmények között, konzolidált viszonyok erővonalait figyelembe véve, gazdagon, sokszínűen.

Vajon mit igényelnek a mai emberek, milyen kívánalmakat fogalmaz meg társadalmunk a köztéri munkák készítőivel szemben. Ha a művészeket kérdezzük erről a lehetséges feladatvállalásról, véleményük igen lehangoló: művészet és közönség között a szakadék tágul és mélyül — vallják. A társadalom igényeit megfogalmazva — és anyagi lehetőségeit számba véve — nem kerülheti el benyújtani az emlékművek, a portrészobrok és díszítő jellegű alkotások hiánvlistáját, szinte mindig lépéshátrányban. Az emberek nagy többsége pedig soha nem kerül szembe azzal a feladattal, hogy vegye számba, milyen kívánalmak is vannak egy-egy olyan szoborral kapcsolatban, amellyel napon-ta, lépten-nyomon találkozunk, amely — akár tudat alatt — hat rá, orientálja, befolyásolja életét. Sajnos, nemigen hallható hír arról, hogy egy-egy közösségi munka fölállításánál helyén megmérjék a kollektíva mérlegén. Nem mintha meghatározó lehetne a művészi érték szempontjából egy spontán szerveződő közösség véleménye, ám jelzéseket, információkat, izlésgrafikonokat, esztétikai röntgenképeket mindenképpen adhat művészeknek, mecénásnak egyaránt. De hiányzik az objektív helyzetfelmérés, a hitelt érdemlő izléselemzés, s leginkább őszinték, hiányzik az objektív értékhierarchia is.

Ha néhány példával — pusztán szűkebb pátriánk, Csongrád megye előző évtizedének termésében tallózunk — próbáljuk illusztrálni a helyzetet, a kép nemcsak színes, de talán nagyobb környilvánásban, országos méretben is igaz. A székelyutasiak annak idején egy kiállításon szemelték ki Tóth Valéria Béke csendie című szobrát, s rendelték meg kőből kifaragva a művelődési ház melletti térre. Csoda-e, ha óviák és féltik, csoda-e, ha szeretik és magukénak érzik. A rúzsaiak hatalmas összeget áldoztak Marton László felszabadulási emlékművére, mely a neves alkotónak igencsak félresikerült munkája. A merev tömbök és a három alak teatrális mozdulata egy, gondoltuk, már letűnt kor sémavilágából kel új életre a Szeved környéki homokon. Vásárhelyen Petőfi-szobrot

Gólyafészek Mórahalmon

avattak, egy idős házaspár áldozott milliókat a költőóriás megörökítésére. Kamotsay István Petőfi-je egy vidéki színes dilettánsan hősi pózban igyekszik valami fontosat közölni, ha el nem tarna mindezt az utánérzésből született lebegő palást. Nagylakon Lapis András erejét meghaladó Dózsája díszlik! Am sikerült mű az Opusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark bejáratú épületének 70 négyzetméteres domborműve, Tóth Valéria alkotása. Feladat és művészi ambíció ritka és sikeres találkozás. A felgyőiek először Melocco Miklóstól rendelték köztéri szobrot, földműves-emlékművet, ám a terv már terv mivoltában is meghaladta a kis község lehetőségeit. Készül az új variáció, Klígl Sándor műtermében, aki a helyhez, a környezethez, és a táj hagyományvilágához alkalmazkodva teremtett — önön szobrászi szándékait nem fűladvé — közérthető, izgalmas szobrot.

Ha ezekről a köztéri munkákról esik szó, mindig többről kell beszélnünk, mint egy művész egyetlen alkotásáról. A kultúra demokratizálását, a művészet decentralizálását legalább annyira minősíti minden megvalósult mű, amilyen szakmai értékkel (nem helvi — ha nem is objektív — de társadalmi mértékkel) mérhető. Tehát figyelembe veszi-e a környezetet már meglévő elemeket, alkalmazkodik-e a hagyományokhoz, találkozik-e művészi szándék és közérthetőség, s nem utolsósorban kifejezi-e valami módon korunkat? Egyszóval, van-e, lesz-e üzenete?

Fölvetődik a kérdés, mitől az ellentmondás a társadalom által köztérre helvezett szobrok és a társadalom feladata között? Mert társadalmunk céljai nem annyira lanyvosak, felhőtlenek, unalmasak, semmitmondóak, szürkék és blöffök, mint az általa emelt szobrok. Úgy tűnik, mintha egy lavina önmozgása termelné ezeket a jó és kevésbé jó, emlékeztető-fontos és felelhető műveket. (Sajnos, az utóbbiakat többségben!) Még nem tanultuk meg, hogy a decentralizálás nemcsak öncélú mecénálást, de nagyfokú felelőséget és a közösség pénzével való gazdálkodást is jelent. Vagy igaza van-e annak a tanulmánynak, amelyik így fogalmaz: „A művészet és a nem művészet (áművészet) közötti határvonal itt nem olyan éles, mint más képzőművészeti műfajok esetében.” Ezért véres hát a mórahalmi gólyák lába. Más kiút nincs, mint újragondolni, elemezni helyzetünket és lehetőségeinket. A sebeket csakis „magyar gyerek gyógyíthatja”.

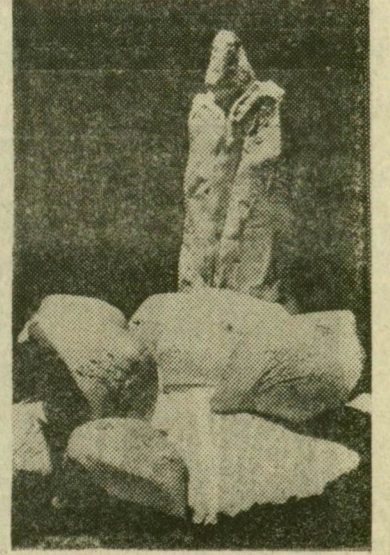
TANDI LAJOS

A rúzsai felszabadulási emlékmű

Petőfi Vásárhelyen

Egelyői szobortere